

Arvens mange ansigter – Redaktionelt forord

AF JULIE HASTRUP-MARKUSSEN

SLAGMARK #82
SIDER: 7-16

Arv er genetiske træk, der er overført fra forældre til børn. Arv er personlig ejendom, der overdrages til en arving ved ejerens død. Arv er det, en kultur har overtaget fra fortiden. Arv er med andre ord et mangfoldigt begreb, som kan give forskellige konnotationer. Selve ordet *arv* er ifølge *Den Store Danske* afledt af det oldnordiske ‘arfr’, der menes at have rødder i det latinske og græske med betydningen ‘noget, der er efterladt’. Fællesnævneren for de ovenstående definitioner kan derfor siges at være ideen om, at noget lades tilbage, men hvem, der efterlader hvad, er altså afgørende for, hvilken definition vi har med at gøre. Med dette nummer af *Slagmark* udforsker vi arv i flere af begrebets facetter for at undersøge, hvordan det som socialt, kulturelt og tekstuel fænomen er med til at forme den verden, vi lever i. Vi vil derfor i dette korte forord præsentere forskellige tilgange til arv, som hver især har sin egen tradition og sin egen idéhistorie.

BIOLOGISK ARV

I et idéhistorisk perspektiv lagde Charles Darwin (1809-1882) med sin evolutions-teori et vigtigt fundament for nyere tids forståelse af arv, her særligt forstået som biologisk eller genetisk arv. I sit banebrydende værk *Arternes Oprindelse* fra 1859 (Darwins sjette og sidst reviderede udgave udkom i 1872) præsenterede Darwin dels *evolutionspostulatet* – ideen om, at alle arter ved en gradvis udviklingsproces er opstået fra en fælles stamform, hvorfor alle arter er beslægtede; dels *selektions-*

postulatet – ideen om gradvise ændringer inden for enhver art grundet naturlig selektion, hvilket fører til evolution af nye arter (Darwin, 2009).

Samtidig med at Darwin fremsatte sin evolutionsteori, lagde den tjekkiske munk og planteforsker Gregor Johann Mendel (1822-1884) grunden til den moderne arveforskning, genetikken, med sit forsøg med ærteblomster. Mendel tilbageviste ideen om, at arvelige egenskaber fra forældrene blandes sammen i barnet. I stedet fremsatte han ideen om, at egenskaber nedarves fra forældre til børn gennem arvelige enheder, gener, i kønscellerne. Mendels forsøg med ærter viste således, hvordan disse planters egenskaber ikke ændres mellem 1. og 2. generationsblomst, men i stedet nedarves det dominante gen uændret (Mendel, 2016, s. 408). Det recessive gen forsvandt dog ikke ifølge Mendel, men blev i stedet overført latent til senere generationer (Mendel, 2016, s. 409), hvorfor genet kan dukke op i senere generationer ud fra et princip som Mendel døbt *3:1 fordeling* (Mendel, 2016, s. 411). Mendels fund blev offentliggjort i en artikel i 1866, men fik ikke megen opmærksomhed i samtiden.

Først 34 år senere, i 1900, blev Mendels teori anerkendt, da Carl Erich Correns (tysk botaniker, 1864-1933), Hugo de Vries (hollandsk plantefysiolog og genetiker, 1848-1935) og Erich von Tschermak (østrigsk agronom, 1871-1962) uafhængigt af hinanden genopdagede og validerede Mendels fund, der herefter blev døbt 'de mendelske arvelove'. I 1930'erne og 1940'erne blev Darwins selektionsteori og Mendels genetik forenet gennem blandt andet Theodosius Dobzhanskys (russisk-amerikansk genetiker og evolutionsforsker, 1900-1975) værk *Genetik og arternes oprindelse* (1937).

Et centralt diskussionspunkt i forhold til arv er desuden spørgsmålet om forholdet mellem arv og miljø, som længe har optaget forskningsverdenen. I et mindre kendt studie af den engelske naturvidenskabelige elite fortaget af Francis Galton (1822-1911), som særligt er kendt for sit blakkede ry som grundlæggeren af eugenikken, optræder distinktionen mellem "arv og miljø" – *nature and nurture* – for første gang (Kjærsgaard, 2002, s. 35). Arv blev af Galton forstået som de egenskaber, mennesker fødes med, og miljø som de påvirkninger, mennesker udsættes for gennem hele livet. Med sine undersøgelser af familie- og slægtsforhold udgivet i bogen *Hereditary Genius* (1869) og det senere studie af den engelske naturvidenskabelige elite udfordrede Galton en tidligere idé om mennesket, som John Locke (1632-1704) anslog i det 17. århundrede; nemlig den at mennesket er en renvasket

tavle – *tabula rasa*. Denne idé blev blandt andet overtaget af Jean-Jacques Rousseau i det 18. århundrede, der også mente, at mennesket formes gennem miljøpåvirkning (Kjærsgaard, 2002, s. 34-35). Således blev takten til debatten om arv og miljø slået an med Galtons studier.

JURIDISK ARV

Hvor den genetiske arv er naturligt fremkommende – nedarvede fysiske træk og arvelige sygdomme forekommer (selvom forholdet mellem arv og miljø til stadighed debatteres) – er det gennem idéhistorien blevet diskuteret, hvorvidt juridisk arv skal forstås som en naturret eller en social konstruktion. Juridisk arv kan ses som en kontrakt mellem generationer, der for det meste indebærer overførsel af økonomiske midler og ejendom fra én generation til de(n) næste. Juridisk arv hænger derfor uløseligt sammen med ejendomsretten, som også utilitaristen John Stuart Mill bemærkede i *The Principles of Political Economy*: ”ejerskabet af en ting kan ikke betragtes som fuldstændigt uden magten til at skænke det, ved døden eller i løbet af livet, efter ejerens fornøjelse” (Mill, 2004, s. 231).

John Locke så ligeledes ejendomsretten som en grundlæggende og naturlig rettighed, man gør sig fortjent til gennem sin arbejdskraft. Ejerskab etableres ifølge Locke i det øjeblik, man påbegynder arbejdet på et pågældende objekt. I den forstand skal ejendom betragtes som en forlængelse af ejerens person: “han har blandt sin arbejdskraft med den [ejendommen] og forbundet det til noget, der er hans eget, og derved gøres det til hans ejendom” (Locke, 1975, s. 130). Heraf følger, at ejeren er fri til at disponere over sin ejendom, som han finder det bedst.

David Hume (1711-1776) mente modsat ikke, at ejerskab er en naturlig rettighed. I stedet argumenterede han for, at privat ejendom er en social konstruktion skabt til at bevare moral og retfærdighed i samfundet:

Vores ejendom er intet udover de genstande, hvis konstante ejerskab er etableret af samfundets love; det vil sige af lovene for retfærdighed. Dem, der derfor bruger ordet *ejendom* eller *rettighed* eller *forpligtelse* før de har forklaret oprindelsen af retfærdighed [...] er skyldige i en meget grov fejlslutning og kan aldrig argumentere på noget solidt grundlag. En mands ejendom er et objekt, der er relateret til ham. Denne relation er ikke naturlig, men moralsk og funderet på retfærdighed. Det er derfor helt uhyrligt at forestille sig, at vi kan have en ide om ejendom uden en fuld forståelse

af retfærdighedens natur og uden at vise dets oprindelse i det konstruerede og menneskelige påfund. Oprindelsen af retfærdighed forklarer oprindelsen af ejendom. Den samme konstruktion har ført til begge. (Hume, 1983, s. 491)

Før vi kan forholde os til privat ejendom og fastslå endegyldigt ejerskab, er vi med andre ord nødt til at forholde os til retfærdighedsbegrebet og fastslå, hvilke regler og love samfundet skal bestå af. Ejerskabet af et objekt svæver ifølge Hume i det uvisse, indtil samfundet skaber sociale regler, der sikrer det.

En måde, hvorpå samfundet kan sikre den private ejendomsret, er gennem den testamentariske lovgivning. Testamentet er et centralt redskab i krydsfeltet mellem privat ejendom og arv, der formidler overgangen i ejerskab ved dødsfald. Den amerikanske litteraturforsker Larry K. Uffelman har en rammende beskrivelse af testamentets funktion:

I en forstand er et testamente et juridisk dokument, der udtrykker hensigt; det er en erklæring fra en person om, hvordan hans eller hendes ejendom skal fordeles ved hans eller hendes død. I bredere forstand er det også et udtryk for et aspekt af ens karakter, en endelig indsats for at få ens "vilje" efter døden og ofte langt ind i fremtiden. Som et juridisk dokument giver testamentet den sidste mulighed for den afdøde til at udtrykke til overlevende, undertiden grusomt, nøjagtigt hvad han eller hun syntes om dem. Således kan et testamente tjene både som en erklæring om, hvordan ens verdslige ejendele skal distribueres, og som en "legemliggørelse" af en testators karakter. (Uffelman, 2011, s. 205)

Testamentet har altså en dobbelt funktion: dels et rent juridisk dokument, der fordele afdødes ejendele mellem de efterladte arvinger,¹ dels et socialt middel, der giver den afdøde magt i efterlivet til at dømme sine efterkommere og til en vis grad at bestemme deres skæbne.

Arv er dermed også, som den tyske sociolog Jens Beckert påpeger, et middel til at sikre familiekontinuitet og bidrager til en social stabilitet mellem generationer (Beckert, 2008, s. 18). Samtidig er denne intergenerationelle stabilitet, som arv medfører, også en kilde til økonomisk ulighed, hvad Beckert også har for øje. Han påpeger, at arv strider mod ideen om fordeling af velstand baseret på individuel fortjeneste og præstation (Beckert, 2008, s. 13). Det peger den franske økonom Thomas Piketty ligeledes på i sit indflydelsesrige værk *Kapitalen i det 21. århund-*

rede (2013). Piketty sætter spørgsmålstegn ved den liberale grundfortælling om, at enhver er sin egen lykkes smed, en fortælling som vores samfund er bygget op omkring. I stedet viser han, hvordan arvet rigdom langt op i historien har haft en større økonomisk betydning end rigdom, der er tjent gennem arbejde på grund af arvet rigdoms kumulative effekter, der vokser hurtigere end indtjening fra arbejde (Piketty, 2013, s. 359). Politisk kan denne ulighed reguleres gennem et middel som arveskat, der dog altid skaber debat (se f.eks. Martin Dacklings gennemgang af arveskatsdebatter i Sverige, Norge og Danmark fra 1890 til 1935 i nærværende nummer af *Slagmark*).

KULTURARV

Kulturarv er, ligesom juridisk arv, en social og ikke mindst politisk konstruktion: det er mennesker, der bestemmer, hvad der tæller som kulturarv, og hvad der ikke gør. Derfor kobles begrebet kulturarv automatisk sammen med politiske organer og nationale såvel som internationale organisationer.

Slots- og Kulturstyrelsen under Kulturministeriet, der i en dansk sammenhæng er den største aktør inden for kulturarvsbevarelse, skriver om kulturarv på deres hjemmeside, at den “knytter sig til sporene efter menneskets virksomhed i byerne og ude i det åbne land fra den ældste tid og til i dag” (Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside). Styrelsen deler den danske kulturarv op i tre kategorier: den flytbare kulturarv (f.eks. genstande), den faste kulturarv (f.eks. bygninger) og den immaterielle kulturarv (f.eks. traditioner).

I en dansk sammenhæng dukker begrebet kulturarv først for alvor op i 1980'erne i den kulturpolitiske og kulturinstitutionelle diskurs (Ørom, 2004, s. 42), mens begrebet i en international sammenhæng kan spores til 1972, hvor UNESCO vedtog verdensarvskonventionen, som er en international aftale om bevaring af kultur- og naturområder med særlig universel betydning for menneskeheden (UNESCO, 1972, s. 3). Konventionen har bl.a. ført til UNESCOs verdensarvsliste, som består af mere end 1.000 steder, der er blevet erklæret bevaringsværdige på grund af deres enestående kultur eller natur.

Både den danske Slots- og Kulturstyrelse og den internationale UNESCO verdensarvsliste lægger særlig vægt på bevaringen af den faste kulturarv i form af bevaringsværdige bygninger og områder, men også den immaterielle kulturarv er

vigtig for en nations selvforståelse. Folkedigtning, sprog, scenekunst, skikke og traditioner, ritualer og færdigheder inden for traditionelt håndværk er alle udtryk for den levede og levende kultur, og disse fænomener fortæller noget om den arv, der overleveres fra én generation til den næste.

Kulturarvsbegrebet er dog ikke uproblematisk. Med begrebet *repatriering* er der siden slutningen af Anden Verdenskrig og i den efterfølgende afkolonialisering blevet lagt fokus på forholdet mellem kulturarv og den koloniale arv. Sprogligt dækker begrebet repatriering over det "at vende tilbage til fædrelandet" og inden for museumsverdenen betegner begrebet "tilbageførelse af arkæologiske og etnografiske genstande" (Gabriel, 2002, s. 13). Repatrieringskrav til museer i særligt vestlige lande har i den forbindelse taget til i et forsøg på at tilbagebringe genstande – kulturarv – som er blevet erhvervet i forbindelse med opdagelsesrejser, krigsførelse eller kolonisering. Med denne debat påpeges vigtigheden af kulturarv for nationers selvforståelse endnu engang samtidig med, at der stilles spørgsmålstegn ved, hvem pågældende artefakter tilhører – hvem er den retmæssige arving?

ARVENS TEMPORALITET

Ud over den allerede nævnte etymologiske betydning af noget, der er efterladt, er det fælles for de tilgange til arv, vi har præsenteret ovenfor, at arvebegreberne rummer betragtninger om temporalitet. Arv rummer altid en tidslig dimension, hvad end vi ser arv som genetisk træk, der overføres mellem generationer; som personlig ejendom, der overføres mellem generationer; som kulturelle aftryk, der overføres mellem generationer; eller som filosofiske overvejelser, der diskuteres mellem generationer. Noget (genetik, ejendom, kultur, tanker) materialiserer sig fra fortiden over i nutiden og potentielt ud i fremtiden, og det medfører en tidslig spænding, idet det forgangne manifesterer sig i – og udøver indflydelse på det nuværende. På den vis er arv altid en kontrakt mellem generationer, hvad end denne kontrakt så er naturligt fremkommende, menneskeskabt eller abstrakt.

NUMMERETS BIDRAG

I dette nummer af *Slagmark* inviterede vi til en bred tolkning af fænomenet arv, og vi har derfor fornøjelsen af at præsentere syv artikler fra forskellige discipliner, der

alle giver deres input til, hvordan arv udfoldes idéhistorisk. Dette temanummer rummer bidrag fra Idéhistorie, Filosofi, Antropologi, Historie, Litteraturhistorie og Videnskabsstudier, og analyseobjekterne spænder fra filosofiske skrifter over skønlitteratur til politiske debatter og fra biografier over festsange og -skrifter til film og tv-serier.

Vi lægger ud med **Sigrid Weigels** artikel om fire af idéhistoriens store tænkeres syn på arv i en filosofisk sammenhæng. Weigel behandler transgenerationelle arvefigurer hos Hannah Arendt, Walter Benjamin, Heinrich Heine og Sigmund Freud ud fra en ide om et stærkt transgenerationelt bånd, som refererer tilbage til en ide om 'arv' af bibelsk oprindelse. Ifølge disse fire tænkere vil fremtiden ikke blive skabt i abstrakte billeder eller ved hjælp af et program. Den vil derimod blive til gennem de nulevendes behandling af fortiden.

Andreas Beck Holms bidrag er en undersøgelse af arv som filosofisk problem i nyere tid. Han viser, hvordan arv, både som rod til social ulighed og som kulturarv, blev et centralt problem i moderne filosofi med Jean-Jacques Rousseau. Holm argumenterer på linje med Louis Althusser for, at Rousseau ikke formår at løse arvets dobbelte udfordring i sin tænkning, fordi arv forbliver et grundlag for mennesket socialitet. Først et århundrede senere, med Karl Marx' behandling af samme problem i *Kapitalen*, præsenteredes en løsning, der ikke indeholder sit eget sammenbrud. Fordi Marx afviste Rousseaus uvilje mod radikale samfundsforandringer, kunne han udvikle en strategi for traditionskritik, der ikke skulle rumme både et opgør med og en bevarelse af den forbandede arv.

Herefter følger **Martin Dacklings** artikel, der ser nærmere på de politiske debatter om arvebeskatning i henholdsvis Danmark, Norge og Sverige mellem 1890 og 1935. Dackling gennemgår argumentationen for at sætte skatterne op og ned i disse år og sammenligner debatterne på tværs af de tre skandinaviske lande. Med udgangspunkt i Jens Beckerts fire begreber om, hvordan arvebeskatning legitimeres, samt hans egen femte kategori, inddeler han således debatterne i de skandinaviske lande efter de argumenter, der kommer til udtryk i den politiske diskurs.

Runar Døving og Jon Schackt retter blikket langt tilbage i tiden i deres komparation af det bibelske jubelår med den norske odelsret. Gennem en komparation af de to "lovtekster" undersøger de, hvordan ejendomsretten og arveretten er blevet naturaliserede i en sådan grad, at vi som samfund ikke stiller spørgsmålstejn ved retfærdigheden af at jord, ejendele og økonomiske midler går i arv. Døving og Schackt

argumenterer blandt andet for, at arvelovgivning kan anses som cirkulær: vi fødes til at arve, vi gør os ikke fortjent til det. Arverettens naturlighed kobles derfor også sammen med genetisk arv, idet det blodsbeslægtede bånd mellem generationer træder frem og bliver altafgørende for, hvem der har fortjent at arve.

Også på film og tv er arv et emne, der er blevet undersøgt af flere omgange. **Jakob Ladegaard** adresserer dette felt og ser nærmere på tre nyere danske fortællinger om arv. Han analyserer henholdsvis filmen *Arven* (2003), tv-serien *Arvingerne* (2014) og dokumentaren *Testamentet* (2011) med udgangspunkt i debatten om arvebeskatning. I sin analyse viser Ladegaard, hvordan disse værker gennem deres dramatisering af arv som konfliktstof skaber rum for refleksion og produktion af historisk virksomme fortællinger og idéer om arv – både om hvad arv er, og hvad den kan eller bør være. Artiklen undersøger, hvordan de tre ovennævnte værker på indirekte vis forholder sig til den offentlige debat om arveafgift i en dansk kontekst.

I sin artikel, der også udgør et studie af arv som konfliktstof, denne gang i E. M. Forsters roman *Howards End* fra 1910, udforsker **Julie Hastrup-Markussen** begrebet “åndelig arving”. Hun viser, hvorledes romanen i sig selv udgør en undersøgelse af arv og arvepraksis i forbindelse med overdragelse af ejendom, samt hvordan romanen på den ene side udfordrer idéen om automatisk blodsbeslægtet arvepraksis, og på den anden side forsvarer idéen om arv gennem intentionel udvælgelse af en “åndelig arving”. Hastrup-Markussen fremhæver romanens underlæggende ideologiske projekt, som udgør et forsvar for et samfund (datidens England) med stor ulighed. Som i Ladegaards artikel (se ovenfor) bliver arvets temporalitet også tydelig i Hastrup-Markussens artikel, idet fortiden i en eller anden forstand arves af senere generationer – altså sættes fremstillinger af arvepraksisser under luppen i begge artikler.

Endelig runder **Marcus Naldal** nummeret af med en udforskning af arven efter H.C. Ørsted. I anledning af 200-året for opdagelsen af elektromagnetismen analyserer Naldal fejringen af 100-års jubilæet i 1920. Komiteen bag fejringen arbejdede for at gøre Ørsteds opdagelse til en specifikt *dansk* arv, og for at koble Ørsted selv til den danske kulturarv og nationale selvforståelse. Naldal forstår denne tendens som udtryk for et ønske om at sætte Danmark på et internationalt landkort som et land, der på trods af sin størrelse er i stand til at levere vægtige videnskabelige og kulturelle bidrag til verdensarven. Det var således også håbet med fejringen at vise,

at Danmark i 1920 stadig var arven efter Ørsted værdig – at landet stadig var en næringsrig grobund for videnskab og kultur.

Kritiksektionen udgår desværre i dette nummer.

Rigtig god læselyst!

Tak til Ludvig Goldschmidt Pedersen, Mélanie Lindbjerg Guichon og Thomas Erslev for inputs og kommentarer til dette forord.

NOTER

1 Hvorvidt afdøde kan testamentere sin efterladte formue efter eget forgodtbefindende afhænger dog af, hvordan arvelovgivning er i det land, som afdøde tilhører. I Danmark er en fjerdedel af afdødes arvelod således tvangsarv, hvilket betyder, at denne del af arven skal tilfalde afdødes nærmeste livsarvinger (Arveloven, kap. 1, § 5).

LITTERATUR

- Arveloven. <https://danskelove.dk/arveloven>. Tilgæet den 11. september 2020.
- Beckert, J. (2008). *Inherited Wealth*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9780691187402>
- Darwin, C. og Endersby, J. (2009). *On the Origin of species/Charles Darwin*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gabriel, M. (2002). ”Repatriering - en udfordring for fremtidens museum,” *Arkæologisk Forum*. (7): s. 13-17.
- Hume, D. & Nidditch, P. H. (1983). *A Treatise of Human Nature*. Oxford: Clarendon Press.
- Kjærsgaard, P. C. (2002) ”Arv og miljø: Francis Galton og den videnskabelige elite i 1800-tallets England,” *Aktuel Naturvidenskab*. (3): s. 34-37.
- Locke, J. (1975). *Two Treatises of Government*. London: Dent.
- Mendel, G., oversat af S. Abbott & D. J. Fairbanks (2016). ”Experiments on Plant Hybrids,” *GENE-TICS*, 204(2): s. 407-422. <https://doi.org/10.1534/genetics.116.195198>
- Mill, J. S. (2004). *Principles of Political Economy*. Amherst: Prometheus Books.
- Piketty, T. (2015). *Kapitalen i det 21. århundrede*. København: Gyldendal.

- Slots- og Kulturstyrelsen, Kulturministeriet. <https://slks.dk/omraader/kulturarv/bevaringsvaerdige-bygninger-og-miljoeer/lokalplaner-og-kulturarv-en-guide/2-hvad-er-kulturarv/>. Tilgæet den 10. september 2020.
- Uffelman, L. K. (2011). "Law, Literature, and the Transmission of Culture in England, 1837–1925 (review)." *Victorian Periodicals Review* 44(2): s. 205-206. <https://doi.org/10.1353/vpr.2011.0018>
- UNESCO (1972). "Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Adopted by the General Conference at its seventeenth session," Paris, 16. november 1972.
- Ørom, A. (2004). "Biblioteker og kunstmuseer som kulturarvsinstitutioner." *Biblioteksarbejde*, (67/68): s. 29-44. <https://doi.org/10.7146/bibarb.v0i67/68.97788>